

SĄMONINGUMO DIDINIMO MĖNUO „BE PATYČIŲ 2019“

UŽSIĖMIMŲ APRAŠYMAI 9-10 KLASIŲ MOKINIAMS

TEMA: Kas gali padėti spręsti „realias“ ir „virtualias“ patyčias?

Rekomenduojamas mokinių amžius: 9-10 klasės

Reikalingos priemonės: kuprinė su knygomis, sąsiuviniais, pieštukais, flamasteriais ir kt. Svarbu, kad keli sąsiuviniai būtų suplėšyti, pati kuprinė šiek tiek netvarkinga, tarsi jos savininkui ką tik būtų tekę patirti patyčias; A4 formato lapai; kompiuteris, projektorius ir garso kolonėlės.

1. Susėdę su mokiniais ratu, pamokos pradžioje pristatykite mokiniams užsiėmimo temą.

Priminkite vaikams, kokį elgesį mes vadiname patyčiomis: „*Patyčiomis mes vadiname įvairių elgesį, kuriuo vienas vaikas įskaudina ar pažemina kitą vaiką. Paprastai patyčios vyksta ne vieną kartą, o kartojasi. Pavyzdžiui, kai vienas vaikas pravardžiuoja kitą, jis tai daro ne vieną dieną, o dažnai*“.

2. Klasės viduryje pastatykite kuprinę (pastaba: tai neturi būti klasės mokinio kuprinė) ir pateikite instrukciją: „*Prieš jus yra kuprinė kuri priklauso vaikui, kuris mokėsi šioje mokykloje ir tapo patyčių auka*“.

Paraginkite mokinius apžiūrėti kuprinę ir pamąstyti apie šį vaiką.

Pasiūlykite mokiniams padiskutuoti šiais klausimais:

- ✦ Kas skriaudė šį mokinį?
- ✦ Kaip skriaudžiamas vaikas turėjo jaustis?

3. Įsibėgėjęs diskusijoms moksleivius suskirstykite poromis. Išdalinkite A4 formato lapus ir pasakykite užduotį: „*Lapą padalinkite į tris dalis. Pirmoje surašykite, kaip jaučiasi tie vaikai, kurie patiria patyčias. Antroje – kokie jausmai kyla tiems, kurie stebi patyčias. O trečiojoje – kaip jaučiasi vaikas, besityčiojantis iš kitų.*“

Atlikusios užduotį poros pristato, ką surašė. Svarbu, kad pirmiausiai visos poros perskaitytų, kokie jausmai kyla nukentėjusiam vaikui, paskui – stebėtojui ir galiausiai – besityčiojančiam vaikui.

Atkreipkite mokinių dėmesį į tai, kad vaikai, kurie tyčiojasi iš kitų, dažnai jaučiasi nelaimingi ir nežino kitų būdų pasijausti geriau. Apibendrinami įvardinkite jausmų spektrą, kurį kelia patyčių situacija.

4. Pratęskite diskusiją, prisimindami anksčiau aptartą ir apžiūrėtą kuprinę. Užduokite vaikams klausimus:

- ✦ Prisiminkime kuprinės savininką – vaiką, kuris patyrė patyčias ir mokėsi šioje mokykloje. Ar jis galėjo padėti sau?
- ✦ Ar galėjo padėti kiti – draugai, klasiokai ir kaip? Ar galėjo imtis tam tikrų veiksmų jie?
- ✦ Ar galėjo šioje situacijoje padėti nukentėjusiojo tėvai, mokytojai?

5. Pasižiūrėkite su vaikais filmuką „Cyber bullying. Let’s fight it together“ („Elektroninės patyčios. Kovokime su jomis kartu“), jį rasite paspaudę šią nuorodą: <https://www.youtube.com/watch?v=dubA2vhlrg>

Po filmo padiskutuokite su vaikais šiais klausimais:

- ✦ Ar gali padėti suaugusieji vaikams, susiduriantiems su patyčiomis mokykloje ar internete? Kodėl taip arba kodėl ne?
- ✦ Kokios pagalbos jūs tikėtės iš suaugusiųjų, jei susiduriate su patyčiomis mokykloje ar internete?
- ✦ Įvardinkite bent vieną suaugusį žmogų, kuriuo jūs jaučiate, kad galėtumėte pasitikėti ir papasakoti apie patyčias.

6. Pasakokite vaikams kuo gali padėti suaugusieji patyčių situacijose, pvz.:

- ✦ *su suaugusiais tu gali tiesiog pasikalbėti. Kartais vien iškalbėjus apie tam tikrus sunkumus, pasidaro lengviau ir geriau.*
- ✦ *Galima iš suaugusiųjų prašyti kaip nors sureaguoti į patyčių situacijas, pvz. klasės auklėtojas gali pasikalbėti su tais vaikais, kurie tyčiojasi, gali surengti klasės valandėlę apie patyčias ir tokiu būdu pamėginti su vaikais pasikalbėti apie tokį elgesį.*
- ✦ *Su suaugusiais galima pasitarti, kaip gali pats reaguoti į patyčias. Pvz. iki šiol mėginai ignoruoti patyčias, tačiau jos tęsiasi ir toliau. Gal tavo mama, tėtis ar mokytojas turės idėjų, kaip tu dar galėtum reaguoti?..“*

7. Baigdami užsiėmimą akcentuokite vaikams:

- ✦ nesvarbu kokį vaidmenį vaikai atlieka patyčių situacijoje (aukos, skriaudėjo, stebėtojo), jie visi yra situacijos dalyviai ir gali sustabdyti patyčias. Nieko nedarymas skatina patyčias plisti.
- ✦ Labai svarbu kreiptis pagalbos tose situacijose, kai patys vaikai negali susidoroti su kitų vaikų elgesiu. Kreipimasis į patikimus suaugusius namuose, mokykloje ar net anonimiškas pranešimas mokykloje apie patyčias, gali užkirsti kelią patyčių plitimui.
- ✦ Pastebėjus patyčias svarbu apie tai pranešti suaugusiam žmogui.

TEMA: Kurią pusę pasirinksi tu?

Rekomenduojamas mokinių amžius: 9-10 kl.

Reikalingos priemonės: projektorius, kompiuteris (filmukui parodyti),

Užsiėmimui reikalinga erdvė be stalų, kurioje vaikai galėtų lengvai judėti. O taip pat rekomenduojama paaugliams sėdėti ratu (be stalų), kad gerai matytų vienas kitą ir galėtų diskutuoti. Jei reikia – susitarkite su paaugliais užsiėmimo taisykles, pvz. kalbame po vieną, nepertraukiame vienas kito ir pan.

1. Apšilimo pratimas „Sutinki ar nesutinki?“

Mokinių prašoma atsistoti ir pasakoma, kad pateiksime jiems keletą teiginių. Tuo kurie sutinka su pasakytu teiginiu kviesime atsistoti vienoje klasės pusėje, o kurie nesutinka – kitoje. Viduryje gali atsistoti tie, kurie negali apsispręsti ar nežino. Galima skirtingose klasės pusėse pakabinti lapus su didelėmis raidėmis užrašytais žodžiais „SUTINKU“ ir „NESUTINKU“. Po kiekvieno teiginio, kai mokiniai pasirenka savo poziciją, kviesti keletą iš jų pasisakyti, kodėl pasirinko tokią poziciją.

Pastaba: jei pateikiant pirmuosius teiginius pastebėtumėt, jog labai daug mokinių pasirenka „nežinau“ poziciją, galite keisti pratimo taisykles ir leisti pasirinkti tik tarp „sutinku“ ir „nesutinku“.

Pateikiami teiginiai:

1. Reikia mažiau dėmesio kreipti į patyčias ir jos liausis.
2. Patirtos patyčios užgrūdina ir tampa stipresnis.
3. Patyčias lengviausiai galima sustabdyti „duodant atgal“.
4. Reikia stengtis neišsišokti ir pritaipyti prie kitų mokinių, jei nori nepatirti patyčių.
5. Jei matau patyčias, manau, kad nėra prasmės jų stabdyti – tai nieko nepakeis.
6. Jei patyčios vyksta internete – jų niekaip nesustabdysi. Nebent visai nebesilankytum internete.

Po pratimo svarbu apibendrinti, kurie iš įvardintų teiginių yra mitai ir remiantis vaikų išsakytomis mintimis paminėti svarbiausius akcentus:

- ✦ Patyčios nėra ta patirtis, kuri stiprina ar grūdina – tai yra kitą žmogų žalojantis elgesys ir neturi jokių teigiamų pasekmių.
- ✦ Niekas neturi teisės tyčiotis iš kito, nepriklausomai nuo žmogaus pažiūrių, vertybių, religijos, lytinės orientacijos. Jei mums kuris nors žmogus nepatinka, mes nepritariame jo mąstymui ar vertybėms – mes galime su juo nebendrauti, tačiau neturime teisės jį žeminti.
- ✦ Sustabdyti patyčias įmanoma tik bendromis pastangomis – kreipiantis pagalbos, nebūnant abejingu stebimoms patyčioms, prisidedant prie įvairių mokyklos veiklų, skirtų patyčių prevencijai.
- ✦ Patyčias internete galime pristabdyti neplatindami žeminančių komentarų, informuodami socialinių tinklų administraciją apie patyčias, būdami draugiški su tuo, kuris patiria patyčias.

2. Kurią pusę pasirinksi tu? Patyčių situacijų analizė

Paaugliams pateikiami 2 scenarijai, kuomet jų bendraamžiai papuola į dileminę situaciją, susijusią su patyčiomis ir turi „pasirinkti“, kurią pusę palaikytų. Pusei paauglių duodama viena situacija, kitai pusei – kita. Iš pradžių prašoma pagalvoti po vieną, kaip jie elgtųsi toje situacijoje, kokį sprendimą priimtų, kaip paaiškintų, kodėl tokį, o ne kitokį. Sprendimą reikia sau užsirašyti. O tada prašome apsijungti į grupes po 4-5 paauglius (kurie turi tokias pačias

situacijas) ir prašoma grupelėje pasidalinti savo sprendimais ir priimti vieną bendrą visai grupei. Po aptarimo grupelėse abi situacijos aptariamos visoje klasėje, prašant kiekvienos grupelės pasidalinti savo sprendimais. Rekomenduojama paauglių ne tik paklausti, kaip jie sūlytų elgtis aprašytoje situacijoje ir kodėl, bet taip pat pakviesti įvardinti pasirinkto sprendimo „plusus“ ir „minusus“ (kuo tas sprendimas geras, o kuo – ne).

Svarbu! Scenarijuose naudojami paauglių vardai – rekomenduojame juos pakeisti, jei vardai sutampa su klasėje besimokančių paauglių vardais ir naudoti kitokius.

Pateikiami scenarijai:

1. *Man labai labai reikia patarimo. Turiu gerą draugę, jos vardas Odrė – ji geriausia mano draugė ir mes viską visada kartu veikiam. Bet štai nutiko toks dalykas: mano draugė susipyko su viena klasioko Eva. Kiek žinau, dėl bernų. Eva man ne draugė, bet ir ne priešė. Ir dabar Odrė nori Evai keršyti. Visokių bjaurių dalykų apie ją prišnekėjo ir prašo, kad aš irgi kitiems tai pasakočiau, nors aš nenoriu, nes tai netiesa... Nežinau iš kur, bet Odrė sugebėjo gauti kažkokią nepadorią Evos nuotrauką. Ir šiandien man pasakojo savo planą, kaip jį planuota pavišinti tą nuotrauką Fb ir dar atspausdintų mokykloje pamėtyti ir apskelbti visiems, kad Eva yra kekšė. Ir kadangi aš esu geriausia draugė, ji man viską pasakoja ir tikisi, kad aš jau padėsiu jai tą planą įgyvendinti... O aš nenoriu, nes man gėda ir aš pati numirčiau iš gėdos, jei kas nors mano tokią nuotrauką išplatintų... jau kuris laikas galvoji, ką man daryti? Jei pasakysiu Odrėi, kad neprisidedu – tai ji supyks, o mes viena kitos nuotraukų irgi tokių neblogų turime... :/ Jei prisidėsiu prie jos bjaurių darbėlių – jausiuosi žiauriai lievai, nes man nepatinka tokie bajoriai, kai kitas žeminamas, aš taip nenoriu. Gal man kaip nors išsisukti, bet neįsivaizduoju kaip... Žodžiu, visai esu pasimetusi, nežinau, ką daryti... (15 metų Simona)*

Užduotis paaugliams:

- ✦ Parašyk, kaip siūlytumei elgtis Simonai ir kodėl būtent toks yra tavo pasiūlymas.
  - ✦ Įvardink, kokios būtų tavo siūlomo pasirinkimo teigiamos pasekmės (plusai ar kas iš to gero), o kokios neigiamos (minusai, grėsmės)?
2. *Neseniai atėjau į naują klasę. Klasiokai tokie nieko, kai kurie iškart su manim susidraugavo, netgi turiu du tokius neblogus draugus. Kai tik pradėjau lankyti šią mokyklą supratau, kad naujoje klasėje yra tokios dvi grupelės vaikinų – vieni tokie tipo kieti ir labai populiariūs, kiti – nu negali sakyti, kad atstumtieji, bet su jais mažai kas bendrauja. Ne kartą girdėjau, kad tuos kelis nepopuliariusius „locheliams“ vadina. O ta kietuolių grupė ne kartą šitiems „locheliams“ yra visokių bajorių padarė, kartais net žiaurokų. Žodžiu. Bėda ta, kad aš turiu po vieną neblogą draugą iš abiejų grupių... Vienas, Augustinas, yra iš tos kietuolių grupės ir jis pirmas su manim susidraugavo, pakvietė su kitais per pertrauką žaisti kažį, taip aš gan greitai pritapau klasėje. O kitas, jo vardas Danas, mes su juo gyvenam tam pačiam kieme, kartais iš mokyklos kartu pareinam ar į mokyklą. Aš pas jį nuvarau, kai dėl pamokų kas nors neaišku, jis apie mokytojus man pasako, kaip ten su kuo reikia reikalus derinti. Tik vienas BET: jis iš tos „lochelių“ grupės... Mes mokykloje mažai bendraujam, nes aš vis su Augustinu ir jo chebra būnu. Augustinas kelis kartus mane su Danu matė ir vis numesdavo komentarą apie tai, tipo, reik man apsispręsti, su kuria aš chebra. Ir šiandien Augustinas man numetė, kad jie planuoja „locheliams“ išbandymą – tokias tipo muštynes organizuoja. Ir sakė, kad jei aš jų chebroj – turiu būtinai prisijungti. Ir aš nebežinau ką daryti... Yra jėga jaustis stipriam su Augustino chebra. Bet aš toks nemušeika, iki šiol vis pavykdavo kažkaip kitaip su klasiokais susibendrauti. O ir Dano visai nenorėčiau mušti, neblogas jis vyrukas... neįsivaizduoju, kaip pasielgti... (15 m. Julijus)*

Užduotis paaugliams:

- ✦ Parašyk, kaip siūlytumei elgtis Julijui ir kodėl būtent toks yra tavo pasiūlymas.
- ✦ Įvardink, kokios būtų tavo siūlomo pasirinkimo teigiamos pasekmės (pliusai ar kas iš to gero), o kokios neigiamos (minusai, grėsmės)?

Diskusija po scenarijų aptarimo. Pakvieskite paauglius padiskutuoti keletu klausimų:

- ✦ Sunku ar lengva buvo rasti tinkamiausią sprendimą pateiktoms situacijoms? Kodėl?
- ✦ Kaip jūs sakytumėt, ar šiose mūsų aptariamose situacijose yra teisingi ir neteisingi pasirinkimai? Kuo remiantis galime tai įvertinti?

3. Socialinės reklamos „Raudonplaukis“ peržiūra ir užsiėmimo apibendrinimas

Parodykite paaugliams Vaikų linijos adaptuotą socialinę reklamą „Raudonplaukis“

(<https://www.youtube.com/watch?v=mK9W2c2kZGk>)

Po filmuko peržiūros pakvieskite paauglius padiskutuoti: Kaip jie jaučia, kokį poveikį jie asmeniškai gali daryti patyčių paplitimui savo mokykloje, klasėje? Kokiais būdais?

Apibendrinkite užsiėmimą:

- ✦ Kiekvienas esame atsakingi už savo elgesį ir sprendimus. Kai kurie mūsų pasirinkimai veikia tiek mūsų, tiek kitų žmonių gyvenimus. Galime palaikyti patyčias ir kartais tai atrodo lengvesnė pozicija, tačiau tuomet patys tampame patyčių dalimi. Galime sustabdyti patyčias ir tokiu būdu bendraamžiams bei jaunesniems mokyklos mokiniams būti draugiško bendravimo pavyzdžiu.
- ✦ Kartais užtenka nedidelio veiksmo, kad patyčios nebesitęstų ar bent šiek tiek sumažėtų. Savo elgesiu – kaip ką tik žiūrėtoje socialinėje reklamoje – galime parodyti nepritarimą patyčioms.

TEMA: Apie elektronines patyčias

Rekomenduojamas mokinių amžius: 9-10 kl.

Reikalingos priemonės: kompiuteris, projektorius ir garso kolonėlės, A4 formato lapai, rašikliai.

I UŽSIĖMIMO DALIS

Pamokos pradžioje pristatome užsiėmimo temą, kad šiandien kalbėsime apie elektronines patyčias. Siekiant įtraukti visus dalyvius, klasę padaliname į darbo grupes po 5-6 mokinius bei duodame grupelėms užduotį aptarti:

- *Kas, jūsų manymu, yra elektroninės patyčios? Kokiu būdu internete gali būti tyčiojamosi?*
- *Kuo elektroninės patyčios skiriasi nuo patyčių, vykstančių „realiame gyvenime“?*

Pabaigus darbą grupelėse, paprašoma kiekvienos grupelės pristatyti savo atsakymus. Užsiėmimo vedantysis (mokytojas) grupelių pasisakymus apibendrina, paminėdamas esminius aspektus:

- Elektroninės patyčios – tai patyčios, vykstančios internete ar kitokioje virtualioje erdvėje, kai tyčiojamosi elektroniniais laiškais, žinutėmis, pokalbių svetainėse, socialiniuose tinkluose, o taip pat naudojant mobiliuosius telefonus.
- Elektroninių patyčių formos gali būti: įžeidinėjimai virtualioje erdvėje, šmeižimas internete, apsimitimas kitu asmeniu, įvairių su vaiku susijusių situacijų filmavimas ir įkėlimas bei platinimas internete ir t.t.
- Elektroninės patyčios, skirtingai nuo įprastų, gali vykti nenutrūkstamai (netgi saugiai būnant namuose, neįsijungiant kompiuterio, jos gali būti tęsiamos); patyčios gali plisti žaibišku greičiu ir jų stebėtojų auditorija kur kas platesnė (pavyzdžiui, jeigu patyčias klasėje mato 20 vaikų, tai patyčias socialiniame tinkle per trumpą laiką gali pamatyti keli šimtai).

Trumpai apžvelgus elektroninių patyčių ypatumus, pabaigai galima paklausti dalyvių:

- *Kaip manote, ką išgyvena, kaip jaučiasi žmogus, patiriantis elektronines patyčias? Kokios dar gali būti elektroninių patyčių pasekmės?*

Ši užsiėmimo dalis užbaigiama, apibendrinant moksleivių išsakytus pastebėjimus apie patyčių pasekmes.

II UŽSIĖMIMO DALIS

Antra užsiėmimo dalis pradama klausimu bendroje grupėje. Vedantysis mokinių pasiteirauja:

- *Kas iš jūsų žinote, kas yra sekstingas? Jeigu nežinote, kaip manote, ką galėtų šis žodis reikšti?*

Jeigu mokiniai neatsako, netiksliai pasako žodžio „sekstingas“ reikšmę, paaiškinama:

- Sekstingas apibūdina elgesį, kai dalijamasi asmenine seksualine patirtimi, intymiais vaizdais, naudojantis technologijomis. Pavyzdžiui, kai telefonu išsiunčiama apsinuoginusio savęs nuotrauka.

Po paaiškinimo, kad toliau bus kalbama apie sekstingą, kuris dažnai glaudžiai susijęs su elektroninėmis patyčiomis, **parodomas video filmukas „Apie elektronines patyčias“** (jį galite rasti „Vaikų linijos“ youtube.com kanale: <https://www.youtube.com/watch?v=Bo1WgP-k54U>). Po filmuko peržiūros pasiteiraujama dalyvių apie įspūdžius, mintis, kurias sukėlė filmukas.

Padaliname klasę į grupes po 4-5 asmenis. Ir paprašome, kad mokiniai padiskutuotų grupelėse, atsakydami į klausimus. Rekomenduojama, kad savo atsakymus grupelės surašytų ant lapų, o vėliau pristatytų bendroje grupėje.

- *Kaip manote, kas skatina išsiųsti kažkam intymaus pobūdžio nuotraukas?*
- *Jeigu mes persiunčiame savo pažįstamo ar bendraamžio intymaus turinio nuotrauką kitam – ar elgiamės teisėtai? Ką turėtume daryti, gavę tokio pobūdžio nuotrauką ar žinutes iš kito?*
- *Kaip kiekvienas iš mūsų turėtume elgtis, kad į viešąją erdvę nepakliūtų intymaus pobūdžio nuotraukos ar kitokia itin privati informacija?*

Apibendrinant diskusiją, mokytojui svarbu būtų paminėti:

- Sekstingo situacijos dažnai veda prie elektroninių patyčių (gali išprovokuoti seksualinį priekabiavimą, išnaudojimą). Dėl įvairių priežasčių jaunuoliai, nepagalvodami apie pasekmes, paviešina savo ar persiunčia kito intymaus turinio nuotraukas. Siųsdami savo nuotraukas, kartais jie taip elgiasi, norėdami save parodyti, padaryti įspūdį, o persiųsdami kitų nuotraukas, kartais tą daro norėdami atkeršyti, išjuokti.
- Tokia sąvoka (reiškinys) kaip sekstingas mūsų šalies teisės aktuose neapibrėžta. Tačiau įstatymiškai yra draudžiama naudoti vaiko atvaizdą (nuotrauką) be jo ir jo tėvų sutikimo. Taip pat platinimas erotinio, pornografinio turinio informacijos pagal Lietuvos įstatymus yra neteisėtas.
- Asmeninė informacija neturėtų būti viešai prieinama internete. Svarbu turėti saugius privatumo nustatymus socialiniame tinkle. Prisiminti, kad internete galime skelbti ar siųsti kažkam tik tokią informaciją (ir nuotraukas), dėl kurios nebaisiu, kad gali pamatyti tėvai arba mokytojai.